

REGIUNEA MĂRII NEGRE, ZONĂ A SCHIMBĂRILOR GEOPOLITICE

Dr. Vasile CERBU

Divizia 2 Infanterie „GETICA”

Valentin CIORANU

Regimentul 528 ISR „VLAD-ȚEPEȘ”

Marea Neagră este un complex de securitate, care a revenit în actualitate ca urmare a schimbărilor geopolitice din ultimii ani. Schimbările au avut ca efect modificarea frontierelor și apariția unor noi „conflicte înghețate”. Zona a căpătat consistență concretizată în atenția sporită acordată de Turcia și Federația Rusia, dar și de SUA și NATO, fiind poziționată la granița Europei cu Asia și cu Noul Mare Orient Mijlociu. Este sursă de riscuri cu efecte încă imprecis definite, având un foarte ridicat potențial destabilizator, cu implicații care pot fi chiar globale.

În ultimii ani, s-au produs schimbări în politica tuturor actorilor zonei, în paradigma apărării NATO, s-a generat adoptarea unui nou tip de conflict – conflictul hibrid – și s-au adoptat măsuri specifice de contracarare a efectelor acestuia. De asemenea, a început o nouă cursă a înarmărilor, cu implicarea tuturor actorilor cu influență și interese în regiune, inclusiv ale României.

Putem afirma că România se află în mijlocul unei „furtuni perfecte”.

Cuvinte-cheie: schimbări geopolitice, război hibrid, conflicte înghețate, oportunități economice, cursa înarmărilor.

INTRODUCERE

Din cele mai vechi timpuri, Zona Mării Negre (ZMN) a reprezentat punctul de întâlnire a unor civilizații avansate, a ambițiilor expansioniste ale unor mari imperii, a confruntărilor militare și economice pentru dominația și controlul acestui spațiu. Mai întâi, au fost orașele-state grecești care, începând cu secolul al VII-lea î.Hr., au înființat colonii comerciale de-a lungul țărmurilor¹. Apoi, începând cu secolul al III-lea d.Hr., Imperiul Bizantin, timp de peste un mileniu, a dominat acest spațiu prin intervenții militare selective, dar și printr-un complicat sistem de alianțe.

Începând cu secolul al XII-lea d.Hr., au apărut tătarii, care au reușit să controleze un segment al Drumului Mătăsii ce unea China cu Europa, Genova și Veneția. Ei au înființat și dezvoltat, în ZMN, centre comerciale înfloritoare, care au reușit să reziste până în secolul al XV-lea, după care au fost cucerite de turci. În secolele XV-XVIII, zona este dominată de Imperiul Otoman, care, începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, se confruntă cu tendințele expansioniste ale Imperiului Țarist, dornic să-și asigure ieșiri la mările calde; acesta își asumă rolul de conducător al luptei de eliberare a popoarelor creștine din Balcani și Caucaz și își propune ca obiectiv cucerirea strâmtorilor Bosfor și Dardanele².

Momente-cheie în istoria regiunii au fost reprezentate de Războiul Crimeei, din perioada 1856-1859, și Primul Război Mondial, din anii 1916-1918. Războiul Crimeei a avut ca rezultat slăbirea puterii și influenței Imperiului Otoman, s-a terminat cu înfrângerea Imperiului Țarist și a deschis drumul spre independență statelor (aflate sub dominație otomană) situate în vestul Mării Negre și din întreaga Peninsulă Balcanică. În urma Primului Război Mondial, dezmembrarea Imperiului Otoman și a celui Țarist au avut ca efect reconfigurarea raportului de forțe din regiune și polarizarea actorilor politici în susținători sau opozanți ai statu quo-ului teritorial rezultat prin Tratatul de Pace de la Paris.

Dispute între marile puteri au fost și în privința regimului strâmtorilor Bosfor și Dardanele, care a fost reglementat prin Convenția de la Montreux, din 1936, în vigoare și astăzi, chiar dacă reflectă condițiile politice și tehnice specifice vremii în ceea ce privește tonajul și durata staționării navelor militare în zonă a statelor neriverane³.

¹ De ce contează Marea Neagră, în Policy Paper New Strategy Center și Center for American Seapower (Institutul Hudson, SUA), versiunea în limba română, disponibil online pe https://newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2016/049_iunie_2016_1.pdf, accesat la 18 septembrie 2019.

² *Ibidem.*

³ Dominic Lieven, *Dilemmas of Empire 1850-1918, Power, Territory, Identity*, în *Journal of Contemporary History*, vol. 34, nr. 2, aprilie 1999, p. 172.

CARACTERIZAREA ZONEI EXTINSE A MĂRII NEGRE

Accelerarea procesului de globalizare, a mutațiilor de natură politică, militară și economică produse la nivel mondial, dar, mai ales, în spațiul european, a conferit și continuă să confere zonei Mării Negre o importanță economică și geostrategică deosebită, nu doar pentru statele zonei, ci și pentru NATO, UE sau alți actori globali sau cu veleități globale. Zona Mării Negre este parte a unui proces care nu s-a încheiat, de eliminare a moștenirii Războiului Rece⁴, dar și a unuia care a început și este în curs de desfășurare, de reconfigurare a sistemului geopolitic, de reafirmare a rolului Federației Ruse ca actor global și de reajustare a rolului Turciei, atât în cadrul NATO, cât și în cadrul altor aranjamente de securitate, care includ sud-estul Europei, Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

Zona a devenit un complex de securitate la sfârșitul anilor '90 ai secolului XX, ca urmare a evoluției relațiilor post-Război Rece. ZMN, ca și complex de securitate, este situată între trei macro-complexe de securitate, constituite din blocul euroatlantic, Noul Mare Orient Mijlociu și spațiul ex-sovietic⁵. Aceste macro-complexe sunt despărțite de falii care se interconectează și formează un triunghi imaginar strategic, care se suprapune peste Marea Neagră.

În ultimii ani, zona Mării Negre a căpătat consistență, concretizată în atenția pe care o acordă UE, NATO dar și SUA, ca actori global. Atenția este generată de factori de natură geopolitică, militară și economică.

A intrat în atenția întregii lumi prin faptul că și-a reactivat potențialul destabilizator, în special prin războiul din Georgia (2008), prin anexarea Crimeii (2014) și prin evenimentele din estul Ucrainei, începute în anul 2014 și încă nesoluționate⁶.

Nu există o definiție unanim acceptată a zonei Mării Negre nici în cadrul mediului politic, nici în cadrul celui științific. În accepțiunea instituțiilor Uniunii Europene, regiunea Mării Negre reprezintă o zonă distinctă, care reunește 10 state, șase state *riverane* – România, Federația Rusă, Georgia, Turcia, Ucraina și Bulgaria și patru state *neriverane* – Armenia, Azerbaidjean, Republica Moldova și Grecia, pe care istoria, vecinătatea și relațiile strânse cu spațiul Mării Negre le recomandă ca actori, cu o anumită relevanță⁷. Termenul de *extins* este, putem afirma, de dată recentă, iar utilizarea acestuia este, în special, în proiectarea geopolitică și geostrategică

⁴ Adrian Pop și Dan Manoleli, *Spre o strategie europeană în bazinul Mării Negre. Cooperarea teritorială*, Studiul nr. 4, Institutul European din România, București, decembrie 2007, p. 9, disponibil online pe ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicații/spos_2009_4_ro.pdf, accesat la 07 septembrie 2019.

⁵ <http://www.facebook.com/notes/iulian/chifu-istoria-unui-concept-de-securitate-in-regiunea-extinsa-a-marii-negre/>, accesat la 06 septembrie 2019.

⁶ Petrică-Lucian Foca și Vasile Cerbu, *România o țară în mijlocul unei „furtuni perfecte”*, în revista *Gândirea Militară Românească*, nr. 4/2016, p. 36.

⁷ Andrei Pop și Dan Manoleli, *op. cit.*, pp. 9-10.

a intereselor manifestate, referitoare la acest spațiu. Prin urmare, putem afirma că Zona Extinsă a Mării Negre (ZEMN) include arealul dintre Munții Balcani și Marea Caspică și a devenit unul dintre cele mai dinamice zone din perioada post-Război Rece și post-sovietic⁸.

Figura nr. 1: Zona Extinsă a Mării Negre⁹

Zona Extinsă a Mării Negre este un complex de securitate care, conform lui Buzan și Waever (teoreticieni în domeniul securității, reprezentanți ai Școlii de la Copenhaga), grupează statele din regiune, iar securitatea acestora se poate deosebi cu ușurință de regiunile de securitate din vecinătate¹⁰. Complexul de securitate al zonei Mării Negre grupează state ale căror percepții și preocupări majore de securitate sunt interconectate la un nivel foarte ridicat, astfel încât problemele lor de securitate internațională pot fi analizate și rezolvate doar integral¹¹. Zona Extinsă a Mării Negre este un complex de securitate în care patternul dominant este confruntarea, fără a lipsi acțiunile specifice cooperării. Cele mai importante

⁸ Florin Iftode, *Amenințări și vulnerabilități la adresa securității în zona extinsă a Mării Negre*, disponibil online pe ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Amenințări_și_vulnerabilități_la_adresa_securității/_o_pdf_, accesat la 10 septembrie 2019.

⁹ titulescu.eu/2011/05/zona_extinsa_a_marii_negre_povara_sau_sansa_pentru_riverani/, accesat la 10 septembrie 2019.

¹⁰ Cristina Bogzeanu, *Evoluția mediului de securitate în Zona Extinsă a Mării Negre și influența acesteia asupra configurării forțelor navale ale României pe termen mediu și lung*, Editura Universității de Apărare „Carol I”, București, 2012, p. 14.

¹¹ Barry Buzan și Ole Waever, *Securitatea, un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011, pp. 27-28.

confruntări sunt cele între Rusia și Georgia (2008), între Rusia și Ucraina începând cu 2014, între Azerbaidjean și Armenia. În acest tipar al confruntării poate fi încadrată disputa dintre România și Ucraina privind delimitarea platoului continental al Mării Negre, soluționată prin arbitrajul Curții Internaționale de Justiție de la Haga.

Importanța Zonei Extinse a Mării Negre este evidențiată de câteva aspecte principale, astfel:

- reprezintă spațiul de interferență a trei zone geopolitice și geostrategice care se confruntă cu probleme deosebite de securitate și stabilitate: Europa de Sud, Europa de Est și Orientul Mijlociu;
- este traversată de două axe geopolitice majore: axa Nord-Sud, care include Rusia, Armenia și Iranul, și axa Est-Vest, care include Asia Centrală, Caucazul și Balcanii;
- reprezintă poarta de ieșire către mările calde și Oceanul planetar pentru Rusia, România, Bulgaria, Ucraina și țările transcaucaziene, inclusiv pentru țările din Asia Centrală, riverane Mării Caspice (prin canalul Volga-Don¹²);
- reprezintă un segment important al graniței de sud a Rusiei;
- este extremitatea flancului sud-estic al NATO;
- reprezintă un punct vital pentru o serie de fluxuri strategice: fluxul dintre producătorii de energie (Rusia și țările din zonele Mării Caspice și ale Orientului Mijlociu) și consumatorii de energie (zona euroatlantică); fluxul de securitate dintre comunitatea euroatlantică – furnizor de securitate și consumatorii de securitate (Orientul Mijlociu și Asia Centrală¹³);
- trei dintre cele patru culoare strategice europene (Central-European, al Dunării și cel maritim de sud) influențează Zona Extinsă a Mării Negre, inclusiv România;
- este zonă de contact a două religii: creștinismul și islamismul;
- reprezintă zona de contact între Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică (adeptă a ideologiei talasocrației) și Federația Rusă (adeptă a ideologiei telurocrației); statele celor două blocuri sunt, astfel, adeptele a două ideologii antagonice, aducând politici bazate pe forța întinderilor de apă, respectiv a întinderilor de uscat¹⁴;

¹² Canalul Volga-Don asigură navigația între Marea Caspică și Marea Neagră. A fost construit pe vremea lui Petru cel Mare, între anii 1701 și 1707. În forma actuală, acest proiect a fost finalizat în 1952, necesitând un efort uriaș a 900.000 de muncitori, incluzând și 100.000 de prizonieri germani și 100.000 de deținuți în gulag. Canalul are nouă ecluze, cu o singură cameră pe panta dinspre Volga, care pot ridica navele la 88 m, și 4 ecluze de același fel pe panta dinspre Don, care pot coborî navele cu 44 m și pot deservi nave de 5.000 tdw, de 140 m lungime, 16,6 m lățime și 3,5 m pescaj.

¹³ Gheorghe Văduva, *Falia strategică Marea Neagră-Marea Baltică*, disponibil online pe <https://revistapolis.ro/falia-strategică-marea-neagră-marea-baltică/>, accesat la 07 septembrie 2019.

¹⁴ Aydın Mustafa, *Regional Cooperation in the Black Sea and the role of Institutions*, în *Perceptions Autumn*, 2005, pp. 58-60.

- este zona în care au apărut conflicte în general pe criterii etnice, care sunt în stadiul de „conflicte înghețate”, cu slabe speranțe de a fi rezolvate curând (Transnistria-Republica Moldova, Osetia de Sud și Abhazia în Georgia, Nagorno-Karabach-Armenia și Azerbaidjean, Donețk și Lugansk-estul Ucrainiei);
- are dimensiunea energetică reprezentată de controlul rutelor de transport al țițeiului și gazelor naturale și extracția acestor zăcămintे existente în cuprinsul acestui areal¹⁵.

Deoarece Asia Centrală și Caucazul reprezintă coridorul energetic strategic al Eurasiei, Zona Extinsă a Mării Negre a jucat și continuă să joace un rol esențial în modelarea spațiului eurasiatic în viziunea europeană și euroatlantică. ZEMN reprezintă un liant în acest spațiu; pe lângă cele trei culoare strategice europene, deja menționate, se mai deschid câteva culoare strategice spre spațiul asiatic, cum sunt: culoarul energetic Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală, culoarul strategic asiatic de sud-vest Marea Neagră, Turcia, Câmpia Mesopotamiei, Golful Persic și culoarul strategic Don, Volga, Siberia de Vest.

RISURI ȘI AMENINȚĂRI ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Zona Extinsă a Mării Negre, așa cum menționam, este un spațiu prin care se realizează contactul cu alte regiuni, fiind expusă riscurilor și amenințărilor. Situația în regiune este caracterizată de manifestări previzibile și liniare, care reprezintă efecte ale unor strategii aplicate de unii actori statali și nestatali pe termen lung, dar și de manifestări având un profund caracter impredictibil, neliniar și perturbator, care pot genera surprize¹⁶.

Principalele amenințări, riscuri și vulnerabilități sunt de natură economico-socială, politică, tehnologică și de mediu¹⁷.

Amenințările constau în perpetuarea conflictelor înghețate, acțiuni destabilizatoare reprezentate de migrații, criminalitate organizată transnațională, distorsiuni de pe piețele energetice, ineficiența guvernare, acțiuni teroriste, trafic de arme, droguri și ființe umane, corupție, dezastre ecologice și altele¹⁸.

De asemenea, în toate statele regiunii se manifestă o serie de riscuri de natură politică (amplificarea corupției, un mediu politic intern instabil care determină diminuarea autorității instituțiilor statelor și accentuarea unor fenomene specifice

¹⁵ Marius Roșu, rezumatul tezei de doctorat cu tema *Considerații geopolitice asupra Regiunii Extinse a Mării Negre*, disponibilă online pe https://www.unap.ro/ro/doctorat/teze_doctorat/2016_ianuarie/ROȘU-MARIUS.pdf, accesat la 17 septembrie 2019.

¹⁶ *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019*, disponibilă online pe fncap.ro/startegia-nationala-de-aparare-a-tarii-pentru-perioada-2015-2019/, accesat la 05 septembrie 2019.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

Figura nr. 2: Principalele focare de instabilitate din ZEMN
(Centura instabilității de la Marea Neagră)¹⁹

crimei organizate; implicarea unor lideri politici și militari în acțiuni ilegale etc.), de natură economică și socială (criza statelor și lipsa sau ineficiența reformelor; existența unor decalaje mari între state; nivel de trai scăzut; emigrații și imigrații de masă), de natură securitară (mișcări separatiste, dispute teritoriale, insecuritatea frontierelor, existența unor cantități mari de armamente și muniții aflate la limita termenului de păstrare, insuficiente măsuri de securitate a acestora)²⁰.

Există o legătură între conflictele înghețate și o parte din riscurile care se manifestă, în special terorism și crimă organizată transnațională. Menținerea în stare latentă, „înghețată”, a acestor conflicte are ca efect păstrarea statelor pe teritoriul cărora se petrec într-o anumită stagnare din punct de vedere economic, social și politic. Aceste state sunt în curs de dezvoltare, precare, cu populație săracă, cu un intens fenomen al corupției și al criminalității organizate, ceea ce creează un nivel scăzut al securității și pentru statele cu care se învecinează²¹.

¹⁹ Vezi harta ro.wikipedia.org/wiki/Transnistria#/media/fișier/South_Russia_geopolitics_2015.jpg, accesat la 07.09.2019

²⁰ Dumitru Popilevski, *Riscuri și amenințări în Regiunea Extinsă a Mării Negre*, disponibil online pe mail.yahoo.com/d/folders/2/messages/3145/.../, accesat la 08 septembrie 2019.

²¹ Cristina Bogzeanu, *op. cit.*, pp. 56-57.

În ZEMN se întâlnesc cinci conflicte „înghețate”: Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud, Nagorno-Karabach și estul Ucrainei.

Transnistria este o așa-numită republică separatistă, parte a republicii Moldova. Autoritățile acestui teritoriu separatist controlează partea din estul Nistrului, dar și mici teritorii situate la vest de fluviu. Controlul acestei zone a fost pierdut de Republica Moldova în urma unui război civil, în care separatiștii au fost sprijiniți de Armata a 14-a rusă, dislocată în special în stânga Nistrului²².

Pe teritoriul acestei zone locuiau aproximativ 505.000 de oameni în 2015, față de 730.000, în 1990, care vorbesc limba moldovenească, limba rusă și limba ucraineană. Este un teritoriu care nu este recunoscut oficial ca stat de către ONU, ci doar de trei pseudo-state: Osetia de Sud, Abhazia și Karabachul de Munte (aflat sub autoritatea Armeniei). Autoritățile acestei republici sunt puternic susținute de Rusia, care are aici o forță de menținere a păcii cu o structură tip brigadă, organizată pe batalioane și cu efective de aproximativ 1.500 de militari. Toate încercările de a soluționa conflictul și de a clarifica statutul republicii nu au fost încununete de succes. Recent, Rusia, prin ministrul său de externe, Serghei Lavrov, a declarat că intenționează să-și retragă sau să caseze armamentul și muniția din uriașul depozit de la Cobasna, cu specialiști proprii. Autoritățile moldovenești afirmă că acest proces, derulat în acest mod, poate fi o capcană, iar acțiunile trebuie desfășurate doar în prezența specialiștilor statelor care participă la procesul de pace, în formatul 5+2. Fondurile necesare sunt asigurate în urma Summitului OSCE de la Istanbul, din 1999, dar sunt blocate, deoarece Rusia nu a fost de acord cu desfășurarea procesului²³.

Negocierile purtate în format 5+2 (Transnistria, Moldova, Ucraina, Rusia și OSCE, respectiv SUA și UE cu statut de observator) s-au axat mai mult asupra aspectelor socio-economice și mai puțin asupra celor politice. Concepția de politică externă a acestei republici separatiste pune accentul pe cooperarea accentuată cu Rusia, dar și pe necesitatea obținerii și recunoșterii independenței. Ca prioritate, este stabilită integrarea în Uniunea Eurasiatică. Relațiile autorităților transnistrene cu cele centrale de la Chișinău sunt abordate marginal²⁴. Având în vedere contextul geopolitic în ZEMN, relațiile dintre Rusia și SUA, șansele de succes ale negocierilor pentru rezolvarea problemei transnistrene sunt improbabile într-un viitor apropiat.

Abhazia este un teritoriu separatist, situat în nord-vestul Georgiei, declarat republică autonomă în 1992, în urma unui război civil, în care separatiștii au beneficiat de sprijin militar rus.

²² www.ro.wikipedia.org/wiki/Republica_Moldoveneasca_Transnistreana, accesat la 10 septembrie 2019.

²³ Vitalie Călugăreanu, *O nouă capcană întinsă Republicii Moldova de către Rusia*, disponibil online pe div.con.ro/o_noua_capcana_intinsa_Moldovei_de_catre_Rusia_50416132, accesat la 05 septembrie 2019.

²⁴ *Ibidem*.

Osetia de Sud, alt teritoriu separatist din Caucazul de Sud, este situat în nordul Georgiei. Situația acestui teritoriu, din punctul de vedere al relațiilor cu Tblisi și Moscova, este similară cu cel al Abhaziei. Acest teritoriu a făcut obiectul intervenției armatei ruse în 2008, în urma căruia autoritățile centrale georgiene au pierdut controlul. Ambele teritorii și-au declarat independența în 2008, în urma intervenției armatei ruse în Georgia, statut recunoscut de către Rusia²⁵.

Nagorno-Karabach este un alt teritoriu separatist, situat în Caucazul de Sud, pe teritoriul Azerbaidjanului, aflat sub autoritatea Armeniei. Este locuit de o populație majoritar armeană, ortodoxă. În această problemă, statele din zonă s-au împărțit în două tabere. Pe de-o parte, Rusia, care sprijină Armenia, iar pe de altă parte Turcia, care sprijină Azerbaidjanul. În schimbul sprijinului său, Rusia are dreptul de a avea o bază militară pe teritoriul Armeniei, *baza militară 102*, în care are dislocate forțe mecanizate, de aviație, artilerie și radiotehnice. Conflictul nu a fost rezolvat nici până în prezent, cu toate sesiunile de negocieri desfășurate și apreciem că este departe de a fi rezolvat într-un viitor apropiat.

Donbasul este un alt teritoriu separatist, situat în estul Ucrainei, cuprinzând așa-numitele republici separatiste Lugansk și Donețk, care au ieșit de sub autoritatea instituțiilor centrale în 2015, în urma unui război, în care separatiștii au fost sprijiniți consistent de structurile militare rusești cu personal și tehnică militară. Problemele limbii și reprezentării politice, ulterioare mișcării „*Euromaidan din Kiev*”, au fost factorii care au generat primele mișcări separatiste.

Acțiunile militare au fost oprite în urma unor negocieri politice, desfășurate la Minsk, în format Normandia (Franța, Germania, Rusia, Ucraina și reprezentanții republicilor separatiste), finalizate cu un alt tratat, cunoscut sub denumirea de „*Minsk 2*”. Prin tratat, s-au stabilit oprirea ostilităților, retragerea armamentului greu la 100 km de linia frontului, organizarea de alegeri în teritoriile separatiste ș.a. Niciuna din părțile aflate în conflict nu a respectat aceste prevederi decât într-o mică măsură. Negocierile purtate ulterior încheierii tratatului „*Minsk 2*” nu au fost încununate de succes. Opinăm că rezolvarea acestui conflict este departe de a-și găsi rezolvarea²⁶. Toate aceste conflicte înghețate din partea europeană a fostului spațiu sovietic sunt localizate în Zona Extinsă a Mării Negre și influențează toți actorii politici aparținând acestui spațiu sau cu interese în zonă. Totodată, existența celor cinci entități secesioniste a condus, treptat, la erodarea statelor din granițele cărora s-au desprins, iar consecința acestor fenomene, care pot fi asociate cu eșecul statal, a fost apariția sau intensificarea unor riscuri, cum sunt crima organizată

²⁵ Cristina Bogzeanu, *op. cit.*, pp. 60-61.

²⁶ *Ibidem*, p. 63.

transnațională, traficul de droguri, corupția, traficul ilegal de armament și de substanțe periculoase. S-a observat, în ultimii ani, o creștere alarmantă atât pentru actorii regionali, cât și pentru cei globali, tot mai vizibilă, a pretențiilor Rusiei în ZEMN²⁷.

ACTORII ȘI GEOPOLITICA REGIUNII

Zona Extinsă a Mării Negre este departe de a fi considerată o simplă arie temporară sau periferică și are un caracter de importanță strategică, ceea ce influențează și este influențată de actorii globali. Este principalul spațiu de tranzit și una dintre sursele importante pentru energia care se consumă în Europa²⁸. La analiza importanței geopolitice deosebite a ZEMN am avut ca punct de plecare și pozițiile-cheie existente în regiune: Peninsula Crimeea, gurile Dunării și strâmtoarele Bosfor și Dardanele. Crimeea, prin porturile ei naturale și prin poziția înaintată în acvatoriul Mării Negre, reprezintă o poziție-cheie dominantă, asigurând stăpânirea asupra întregii regiuni²⁹.

Actorii politici în zonă sunt statele riverane, dar și NATO, UE și China.

Federația Rusă este statul cu cea mai mare suprafață, este riverană la Marea Neagră și posedă a unui arsenal convențional și nuclear apreciabil. Flota Mării Negre, dislocată în special în Peninsula Crimeea, în baza navală Sevastopol, dar și în est, în baza navală Novorossiisk, este principalul vector de influență militară. Acest stat a făcut eforturi deosebite pentru a atrage și alte state, în special China și India, pentru crearea unui bloc opus NATO. Simultan cu aceste măsuri, a desfășurat acțiuni pentru impunerea „*diplomației energetice*”, prin care vizează furnizarea de energie ieftină statelor aliate și energie scumpă adversarilor, controlul surselor de energie și al rutelor de transport al acesteia spre Europa. De asemenea, a încurajat și chiar a sprijinit activ grupările separatiste care acționează în statele din ZEMN. A încercat și a reușit să scoată Ucraina de pe traseul coridoarelor energetice, a strâns relațiile cu Turcia atât în plan politic, cât și militar, a intensificat cooperarea în domeniul energetic cu Bulgaria și Georgia și a încurajat extinderea companiilor Gazprom și Lukoil în sudul și sud-vestul Mării Negre. Principalele obiective ale Rusiei în ZEMN apreciem a fi următoarele: extinderea propriei influențe și creșterea prestigiului în regiune; consolidarea sistemului militar prin refacerea și dezvoltarea Flotei Mării Negre și a structurilor terestre și aerospaciale; transformarea Crimeii într-un avanpost militar, care să permită proiectarea forței în Orientul Mijlociu și în Marea Mediterană, inclusiv în nordul Africii; contracararea influenței crescânde

²⁷ Eugene B. Rumer și Jeffrey Simon, *Contribuții la o strategie euroatlantică pentru Regiunea Mării Negre*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2016, p. 26.

²⁸ Teodor Frunzetti, *Geostrategia*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009, p. 55.

²⁹ Constantin Corneanu, *Interesele strategice ale României și ale Rusiei în bazinul Mării Negre*, disponibil online pe aesgs.ro/interesele-strategice-ale-romaniei-si-rusiei-in-bazinul-marii-negre, accesat la 11 septembrie 2019.

a Uniunii Europene și a NATO, dar și a statelor membre ale uniunii politice și economice GUAM (Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și Moldova)³⁰.

România, țară membră a NATO, are un avantaj major prin staționarea, pe teritoriul său, a unor elemente ale scutului antirachetă, a unor baze în care sunt dislocate forțe ale NATO și a atuurilor date de Fluviul Dunărea, de controlul gurilor fluviului, unul dintre elementele-cheie ale Mării Negre și de ieșirea la mare.

Bulgaria, o țară a „identității împărțite” între est și vest, deși membră a NATO, oscilează între mirajul oportunităților asigurate de apartenența la UE și NATO și tradiția relațiilor istorice cu Rusia. Cu toate că are pe teritoriul său baze militare pe care staționează trupe ale NATO, în special aparținând SUA, și a încurajat acțiunile GUAM, a acordat facilități avantajoase și companiilor rusești Gazprom și Lukoil, dar și altor companii rusești care acționează în domeniul energetic, inclusiv în domeniul nuclear. Împreună cu România, constituie frontiera estică a UE³¹.

Turcia, stat membru al NATO, cu valoare de pivot geopolitic, controlează strâmtoarele Bosfor și Dardanele, care gestionează calea de acces maritim din Marea Neagră în Marea Mediterană și Oceanul planetar. Asigură o influență în creștere în Orientul Mijlociu și în Caucazul de Sud. De asemenea, și-a resetat relațiile cu Rusia, în special după lovitura militară de stat eșuată, a optat pentru achiziția de sisteme de apărare antiaeriană S-400 din Rusia, dar și pentru asimilarea în fabricație, în cadrul propriului complex militar, a unor sisteme de armament rusești. Cooperarea cu Rusia s-a intensificat și în domeniul energetic, prin construirea gazoductelor rusești Turkish Stream și Blue Stream de către Gazprom și a centralei nucleare de la Akkuyuk, de către compania rusă Rosatom.

Statele Unite ale Americii, ca lider al NATO, și-au manifestat un interes crescut în regiune după anul 2001, odată cu declanșarea campaniei antiteroriste din Afganistan, dar, mai ales, după războiul din Georgia, din 2008, și anexarea Peninsulei Crimeea, în 2014. SUA promovează internaționalizarea statutului strâmtoarelor Bosfor și Dardanele³², rezolvarea conflictelor înghețate, intensificarea cooperării în regiune, combaterea riscurilor și, în special, a traficului de arme și a infrafracționalității transfrontaliere³³.

Un alt actor important în ZEMN este *Uniunea Europeană*, care a ajuns riverană la Marea Neagră în 2007, prin intrarea în organizație a României și Bulgariei. Implicarea UE în ZEMN s-a nuanțat în ultimul deceniu, în contextul tensiunilor energetice cu Rusia, al proiectelor rutelor alternative, dar și în urma anexării Crimeii și a implicării Rusiei în conflictul din estul Ucrainei. În 2008, a inițiat proiectul „*Sinergia Mării Negre*”, în cadrul Politicii Europene de Vecinătate, în care sunt incluse 10 state.

³⁰ Marius Roșu, *op. cit.*

³¹ *Ibidem*, pp. 53-54, 62.

³² *Ibidem*, p. 55.

³³ Eugene B. Rumer și Jeffrey Simon, *op. cit.*, p. 26.

Un alt actor important în regiune este *Ucraina*, un alt stat cu rol de pivot geopolitic în ZEMN, care este supusă unei agresiuni evidente de către Rusia, după 2014. Referindu-se la acest rol de pivot geopolitic al Ucrainei, reputatul Zbigniew Brzezinski menționa că „*Rusia fără Ucraina incetează să mai fie un imperiu euroasiatic*”. Geografic, Ucraina are în componere trei regiuni distincte, respectiv Ucraina de Vest, Ucraina de Est și Ucraina Centrală. Peninsula Crimeea, ce a fost anexată la Rusia în 2015, se constituia ca o a patra diviziune, după ce președintele URSS, Nichita Hrușciov, a semnat, în 1954, decretul de alipire a acestui teritoriu la R.S.S. Ucraina (anterior, fusese în componerea R.S.S.F. Ruse). În lucrarea sa, „*Ciocnirea civilizațiilor*”, S. Huntington afirma că Ucraina reprezintă un teritoriu sfâșiat între estul rusofil și vestul naționalist. Prin anexarea Crimeii, Rusia a obținut un veritabil punct de control strategic al întregii ZEMN și infrastructura militară reprezentată de excepționala bază militară navală de la Sevastopol, dar și din bazele aeriene și terestre dispuse în zonă. Prin războiul civil din est, în Lugansk și Donețk, Ucraina pierde controlul asupra celei mai bogate regiuni din țară (în resurse și producție industriale). Acordul de la Minsk, prin care s-au oprit ostilitățile pe linia frontului între părțile implicate în conflict, nu a schimbat frontierele Ucrainei, dar putem afirma că s-a trasat o nouă frontieră în interiorul statului. Această frontieră, nou creată, este monitorizată de observatori OSCE, organizație în care Rusia are drept de veto. Practic, prin această mutrare la Minsk, Rusia a creat o zonă-tampon, necesară pentru formarea „*cordoanelor sanitare*” între regiunea euroatlantică și vecinătatea apropiată³⁴.

Georgia și Moldova sunt statele din ZEMN care se aseamănă geopolitic în anumite privințe. Dimensiunile celor două state sunt relativ reduse, au populații de cinci-șapte milioane de locuitori, iar pe teritoriul lor sunt „*conflicte înghețate*” – surse de insecuritate continuă. De asemenea, ambele state au relații complexe cu Rusia, nu dețin controlul asupra unei părți din teritoriul lor și sunt dependente de resursele energetice ruse, în primul rând de gaz și parțial de energie³⁵.

Armenia este unul dintre actorii ZEMN și un partener strategic al Rusiei. În ciuda acestui lucru, Armenia este supusă unui tratament abuziv de către partenerul strategic, în condițiile în care a acceptat cedarea economiei contra unui preț scăzut la petrol și gaze naturale. Pentru Rusia, Armenia reprezintă o miză strategică, prin faptul că i-a cumpărat infrastructura de producție și de transport al energiei (construită, în parte, cu capital iranian), blocându-se, astfel, alternativele de transport al gazului iranian sau al gazului din Asia Centrală către Europa. De asemenea, au mai fost preluate, la prețuri relativ mici, toate companiile armene care constituau afaceri

³⁴ Marius Roșu, *op. cit.*, pp. 68-69.

³⁵ *Ibidem*, pp. 70-71.

rentabile, în special în domeniul comunicațiilor³⁶. Prin acești vectori economici, Rusia poate controla și impune evoluția geopolitică a Armeniei.

Azerbaidjeanul, cel mai important actor energetic din Caucazul de Sud, este supus, similar celorlalte din ZEMN, acțiunilor Rusiei, care și-a transformat politica energetică într-un instrument de politică internă. Prin aceste acțiuni, Azerbaidjeanul este supus unui șantaj comercial de a accepta prețul la gazele naturale și la petrol impuse de Rusia. Dar, acest stat, prin deciziile președintelui său, a rezistat șantajului comercial, acesta declarând: „Nu pot permite așa ceva. Azerbaidjanul nu mai este genul de stat care să mai fie forțat la ceva”³⁷.

În timp ce comunitatea internațională era atentă la acțiunile strategice ale Rusiei, în ZEMN a început să-și extindă influența, în mod insidios și subtil, un actor care nu aparține spațiului euroatlantic, ci celui asiatic: China. Având ca punct de plecare promovarea propriilor interese, China a identificat oportunități considerabile în regiune, care constituie parte a conceptului trans-urasiatic „One Belt, One Road”. Prima parte a ambițiosului proiect „Ruta de Transport Internațional Transcaspică” (TCITR), care leagă China de Kazahstan, Azerbaidjean, Armenia, Georgia și, în continuare, în Europa, a fost finalizată în august 2015. Această rută include 4.000 km de cale ferată, cu capacitatea de transport care, în 2020, va avea 13,5 milioane de tone de mărfuri și 300.000 de containere³⁸.

Figura nr. 3: „Ruta de Transport Internațional Transcaspică”³⁹

³⁶ Iulian Chifu și Lavinia-Florentina Diaconu, *Politica energetică a Federației Ruse*, disponibil online pe cpc-ew.ro/pdfs/securitatea_in_regiunea_mar.pdf, accesat la 06 septembrie 2019.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ A. Garibov, *A2AD*, în *Eurasia Daily Monitor*, Jamestown Foundation, Washington D.C., nr. 75, accesat pe 07 septembrie 2019.

³⁹ <https://clubferoviar.ro/forumul-railway-pro-ruta-trans-caspica-de-transport-international-va-folosi-legatura-astara/>

În prezent, schimburile comerciale între China și UE depășesc 1,5 miliarde de euro pe zi. În contrast cu Rusia, China a văzut modernizarea și integrarea euroatlantică a fostelor republici sovietice ca fiind oportunități de afaceri, cu rezultat prezumat de *win-win*.

Indiferent de acțiunile pe care China le are sau le-ar putea planifica în imediata vecinătate, s-a distanțat de Rusia și aventurile sale militare. Totuși, în contextul actual, și-a intensificat și acțiunile militare navale în spațiul ZEMN (2017 este anul când, pentru prima dată în istorie, China a participat la exercițiul naval în Marea Neagră, în cooperare cu Rusia). Totodată, China a inițiat un proiect de dezvoltare a infrastructurii portuare de mare adâncime, în Anaklia, Georgia, ca punct de tranzit pe TCITR, care să reducă toate costurile și care să asigure exploatarea oportunităților de dezvoltare economică regională⁴⁰. Construcția și exploatarea acestui port au fost încredințate unui consorțiu internațional în 2016, format din companii din SUA, Marea Britanie, Georgia, Kazahstan și Bulgaria. Planurile prevăd ca acest port să devină operațional în 2020.

Figura nr. 4: Anaklia, Georgia, Punct de tranzit TCITR

În ZEMN se înregistrează evoluții geopolitice complexe, axate pe focarele de conflict, legate de reconstrucția națiunilor din regiune sau de disputele teritoriale sau etnice care au urmat dispariției Uniunii Sovietice⁴¹. Tensiunile care se regăsesc

⁴⁰ anakiadevelopment.com, accesat la 09 septembrie 2019.

⁴¹ Marius Roșu, *op. cit.*

în regiune au un foarte ridicat potențial de contaminare a vecinătății apropiate, fiind motivate de rațiuni etnice, religioase sau teritoriale. Abordările legale generate de rezolvarea problemelor impuse de geopolitica frontierelor au fost și sunt flagrant încălcate de Rusia. Interesul acesteia nu este de a rezolva problema, ci de a menține focarele de conflict în stare latentă și de a controla, astfel, întregul (statele suverane sau zone care prezintă interes) prin instaurarea controlului asupra unei părți (zona de conflict, vezi Transnistria, estul Ucrainei, Abhazia, Osetia de Sud sau Nagorno-Karabach). Analiza acestor conflicte generează concluzia că, în spatele tuturor acestor conflicte, stau proiecte inspirate de Rusia, prin care acțiunile conflictuale violente sau politice pot fi activate sau dezactivate, în funcție de interesele strategice ruse. Prin „înghețarea” acestor conflicte, Rusia are o capacitate considerabilă de a manipula, influența și controla, nemijlocit sau prin terți, evoluțiile, pe plan intern, ale statelor „gazdă”, a conflictelor, dar și pe plan regional⁴². Regimurile instaurate în aceste teritorii separatiste, aceste entități statale nerecunoscute de comunitatea internațională, se constituie în pârgii excelente ale acțiunilor geopolitice ale Rusiei. Tărăgănarea de către Rusia a rezolvării acestor conflicte reprezintă rezultate favorabile acesteia, pe când încercarea de „dezghețare” reprezintă intenția de a obține și mai multe avantaje⁴³.

În acest context, procesele geopolitice din ZEMN sunt influențate de localizarea resurselor energetice și de dificultățile pe care le presupune transportul acestora la beneficiari. „Conflictele înghețate” fac din exploatare și transportul resurselor energetice o problemă de securitate. Riscurile complementare sau generate de „conflictele înghețate” pot descuraja investițiile viitoare. Resursele energetice și transportul acestora, evoluțiile politice și ale mediului de securitate aflat într-o continuă dinamică, influențează semnificativ politica externă a tuturor actorilor din ZEMN⁴⁴. Pe de-o parte, Rusia încearcă să obțină beneficii economice prin exploatarea uriașelor sale rezerve de resurse naturale, prin controlul transportului de hidrocarburi, de la Marea Caspică, prin Marea Neagră, către Turcia și Europa și, într-o anumită măsură, să stabilească termenii și condițiile pentru modul în care funcționează piața de gaze din Europa.

Pentru Statele Unite ale Americii, ZEMN este o zonă importantă geopolitic, datorită existenței resurselor energetice, a securității extragerii acestora și a rutelor de transport, a evoluțiilor politice, a dinamicii frontierelor și a mediului de securitate.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ În Transnistria, anunțul intenției Rusiei de a-și retrage/distruge munițiile, de reluare a negocierilor între părți, reprezintă o încercare a Rusiei de a consolida regimul instaurat și condus de președintele Igor Dodon și a inhiba acțiunile pro-europene ale Moldovei.

⁴⁴ Tracey C. German, *Corridor of Power: the Caucasus and Energy Security*, în *Caucasian Review of International Affairs*, vol. 2, primăvara, 2008, pp. 64-72.

Resursele energetice din arealul pontic și caspic reprezintă mize uriașe și pentru UE, chiar în condițiile în care un consorțiu format din companii din state vestice, membre ale UE și din Rusia, construiesc magistrala North-Stream 2, care crește capacitatea de transport între Rusia și Germania, pe ruta nordică, la 110 miliarde m³/an. Acest lucru are ca efect transformarea Germaniei într-un hub energetic pentru țările vestului european și o creștere a dependenței acestora de gazul rusesc. Chiar în condițiile sancțiunilor impuse de către UE Rusiei, în urma anexării Crimeii și a implicării în războiul din estul Ucrainei, interesele marilor companii occidentale sunt în joc, valorile democratice contând mai puțin. Acest aspect este confirmat și de discuțiile în contradictoriu purtate de liderii Grupului G7 ai celor mai puternic industrializate state din lume, de a reprimi în organizație Rusia.

Uniunea Europeană elaborează strategii de reducere a dependenței sale de resursele energetice rusești. În condițiile în care consumul de resurse energetice crește, această dependență se adâncește. UE are nevoie de acces la surse de energie diversificate, de rute de aprovizionare alternative și de acces strategic la sursele din Asia Centrală, în condițiile în care consumul său de gaze naturale se va dubla (va ajunge la 400 de miliarde m³/an)⁴⁵. Dar, Rusia nu are capacitatea de a furniza din resursele proprii toată cantitatea de care este nevoie, chiar în condițiile în care face investiții masive în infrastructura proprie pentru creșterea producției. Pe de altă parte, Azerbaidjanul și statele din Asia Centrală (Kazakstanul, Turkmenistanul și Uzbekistanul) au un mare potențial de petrol și gaze naturale neexploatate. În condițiile sancțiunilor impuse Rusiei, a monopolului pe care aceasta îl are în transportul resurselor energetice din Asia Centrală și Azerbaidjean și a dorinței Rusiei de a exclude Ucraina de pe rutele de transport al resurselor energetice, se pune problema prin ce vor ajunge acestea la beneficiari?⁴⁶ O parte a răspunsului a fost găsit prin crearea rutelor nordice (North Stream 1 și 2) și a noii rute, Blue Stream Turkish Stream.

În condițiile în care doar parte din producția de gaze transportate prin aceste ultime două conducte este utilizată pe piața turcă, este vădită dorința Rusiei de a deține monopolul distribuției resurselor energetice pe piața europeană și de a utiliza această dominație în scopuri politice.

Monopolul transportului este consolidat și prin faptul că Statutul Mării Caspice, primul din istorie, semnat în anul 2018 de toate statele riverane, reglementează construirea de conducte subacvatice (doar de riverani), ceea ce obligă țările Asiei Centrale de a utiliza în special infrastructura de transport rusă. Astfel, cheia strategiei

⁴⁵ <http://www.geopolitic.ro/R%20Geo/2019.pdf>, accesat pe 16 septembrie 2019.

⁴⁶ Rusia își folosește poziția de monopol în transportul gazelor, pentru a-l lua la preț mic de la producători și a-l vinde cu un preț de câteva ori mai mare consumatorilor europeni.

de securitate a Rusiei în ZEMN este asigurarea transportului, prin conductele proprii, al resurselor energetice din Asia Centrală și Caucaz, aplicând șantajul energetic atât producătorilor, cât și consumatorilor.

Figura nr. 5: Conductele de gaze naturale existente sau planificate spre Europa⁴⁷

UE caută alternative la dependența în creștere față de gazul rusesc și, astfel, a realizat proiectul INOGATE, care include construirea de conducte care vor interconecta producătorii de gaze din regiunea caspică la Europa. Acest proces este deja în curs de realizare prin integrarea rețelelor europene de transport de gaze, pe de o parte, și construirea unei noi infrastructuri de transport care să conecteze Azerbaidjeanul de Turcia, pe de altă parte. În realizarea acestuia, există numeroase probleme, în special create de disputa turkmeno-azeră privind realizarea unei conducte transcaspice și de exploatarea resurselor în Marea Caspică.

Geopolitica raporturilor de putere din ZEMN este deosebit de complexă datorită dilemei de securitate dintre SUA și Rusia, conflictului din estul Ucrainei, planificării multianuale în zonă a exercițiilor militare, dar și a balanței de putere din regiune⁴⁸. Dilema de securitate din Regiunea Extinsă a Mării Negre este creată de Rusia, care încearcă să-și consolideze situația de securitate prin acțiuni și amenințări la adresa securității și integrității teritoriale ale Moldovei, Ucrainei și statelor din Caucazul de Sud, dar și la adresa securității energetice a UE.

Geopolitica raporturilor militare din ZEMN este amplificată, în special, prin prisma evenimentelor din estul Ucrainei, având impact major asupra balanței de putere și arhitecturii de securitate din regiune. Cheia geopoliticii raporturilor de putere din regiune este relația dintre NATO și, în special, între SUA și Rusia.

⁴⁷ <https://www.enpg.ro/turcia-da-sah-mat-eu> accesat pe 10.09.2019.

⁴⁸ Marius Roșu, *op. cit.*, pp 106-109.

La toate summiturile NATO, pe agendă s-a situat și subiectul securității din ZEMN, problemele pe care aceasta le presupune și măsurile care sunt necesare. Cadrele de cooperare bilaterală NATO-Rusia și SUA-Rusia au fost suspendate, fiind menținute doar cele situate la cel mai înalt nivel. SUA, în special, dar și alți membri importanți ai NATO, și-au sporit prezența la flancul sud-estic al NATO, care se subscrie în ZEMN, inclusiv Ucraina și Georgia. De asemenea, au fost suspendate și cadrele de cooperare regională BLACKSEAFOR și Black Sea Harmony. Organizația Economică de Cooperare la Marea Neagră și-a continuat activitatea, dar cu o intensitate mai redusă. În aceeași parametri, s-a situat și activitatea Forumului de Cooperare la Marea Neagră. După anexarea Crimeii, nu s-a mai produs nicio activare a inițiativelor regionale care aveau rolul de a securiza căile maritime de transport al mărfurilor și de a desfășura în comun cu Rusia exerciții de interdicție navală, dragajul minelor maritime și cooperarea militară regională între flotele maritime ale statelor riverane la Marea Neagră.

Paradigma NATO a securității în ZEMN s-a modificat, în special prin documentele Summitului din Țara Galilor, din 2014, care s-a desfășurat în contextul anexării Crimeii și al evenimentelor din estul Ucrainei. În perspectiva SUA, în contextul conflictului din estul Ucrainei, Germania a fost considerată stat manager de criză, atribuindu-și rolul de a fi interfața dintre Occident și Rusia, ca urmare a capitalului de încredere de care cancelarul german Angela Merkel se bucura la Moscova. În această calitate, Germania a condus dialogul diplomatic de la distanță între Occident și Rusia. Între timp, relațiile diplomatice au suferit nuanțări, existând chiar opinii ale liderilor blocului euroatlantic potrivit cărora ar fi momentul ca Rusia să fie reprimată în G-8, ceea ce ar avea ca efect inclusiv renunțarea la sancțiunile impuse Rusiei începând cu 2014, după anexarea Crimeii. Probabil, analizând ultimele evenimente, ultimele luări de poziții ale liderilor europeni și ai SUA, acest moment nu este prea îndepărtat⁴⁹. Un alt aspect deosebit de important care trebuie analizat atunci când ne referim la situația din ZEMN este cel al relațiilor dintre Turcia și NATO și, în special, cu SUA. Aceste relații au avut de suferit ca urmare a deciziei Turciei de a achiziționa sisteme de apărare antiaeriană de tip S-400 din Rusia. SUA, în special, apreciază că aceste sisteme nu pot fi interoperabile cu cele ale membrilor NATO și pun în pericol securitatea colectivă. Urmare a acestei decizii, SUA au decis excluderea Turciei din programul avion multirol F-35. În aceste condiții, Turcia s-a orientat tot mai mult și către o cooperare militară devenită tot mai extinsă cu Rusia. Astfel, a asimilat în producția proprie o serie de sisteme de armament ruse, se orientează către achiziția de avioane de luptă rusești Su-35 și chiar analizează oferta rusă pentru achiziția de avioane de ultimă generație Su-57.

⁴⁹ *Ibidem*, pp. 104-108.

Există voci în capitala SUA, mai ales în ultimul an, de a exclude Turcia din NATO. Reprezentantul permanent turc la NATO apreciază că este o greșeală imensă de a include Alianța în problema achizițiilor de armament ale țării sale, ceea ce dăunează coeziunii aliaților.

Evoluția negativă a relațiilor Turciei cu SUA și NATO sunt generate de alte aspecte, așa cum sunt: implicarea în rezolvarea crizei siriene, într-un format în care nu sunt incluse SUA și NATO; sprijinul acordat Iranului în detrimentul relațiilor cu Arabia Saudită și partenerii săi din Golf și implicarea în criza din Venezuela, prin susținerea președintelui în funcție, Nicolas Maduro⁵⁰.

Ucraina a influențat și retorica privind Abordarea Europeană Adaptivă în Etape (EPAA) a NATO privind sistemul de apărare antirachetă balistică (BRD), care este un element esențial al arhitecturii de securitate europeană, iar dezvoltarea acestuia a influențat și continuă să influențeze negocierile de dezarmare dintre SUA și Rusia. NATO insistă că sistemul nu este ofensiv și nu este îndreptat împotriva Rusiei, scopul său fiind apărarea împotriva rachetelor lansate din Orientul Mijlociu. Acest sistem se bucură de sprijinul puternic din partea statelor situate pe flancul de sud-est al Alianței, semnificând angajamentul ferm al SUA față de bătrânul continent.

În acest context, consolidarea dispozitivului militar al NATO, la flancul sud-estic al Alianței, este perceput de Rusia ca o amenințare directă. În consecință, în special după 2014, aceasta desfășoară un ambițios program de dezvoltare a structurilor sale militare din ZEMN.

MILITARIZAREA RUSIEI LA MAREA NEAGRĂ

Rusia acordă o atenție deosebită ZEMN. Acest interes a fost exprimat clar în februarie 2007, la Conferința de securitate de la München, când președintele rus Vladimir Putin a declarat tranșant că nu mai este dispus să tolereze ceea ce el a numit intruziunea NATO în zonele de interes privilegiat ale Rusiei. În același an, au fost decise măsuri de revitalizare a dispozitivului militar rus din acvatoriul Mării Negre, inclusiv din statele din Caucazul de Sud. Analistii ruși apreciază că această decizie a avut rolul unui început al unei epoci a confruntărilor, în care Rusia se bazează doar pe un set diferit de valori, care se ghidează pe tradiționala „*aspirații către dreptate dincolo de legi și reguli formale*” și pe dorința de a-și apăra interesele naționale prin utilizarea forței⁵¹. Primul test l-a constituit războiul din Georgia, în urma căruia concluzia analiștilor militari ruși a fost că sunt necesare capacități militare specifice tuturor categoriilor de forțe, moderne și performante. A fost începutul unui proiect ambițios de dezvoltare a capacităților militare în zonă, care a inclus, în

⁵⁰ monitorulapararii.ro/evenimente-politico-militare-nato-ue-iunie-1-17355, accesat la 9 septembrie 2019.

⁵¹ New Strategy Center, *loc. cit.*, pp. 5-6.

special, dezvoltarea și modernizarea Flotei Mării Negre, constituirea portului militar de la Novorossiisk și a capacităților aeriene asociate flotei. Anexarea Crimeei, în martie 2014, a oferit Rusiei un avantaj geostrategic clar, asigurându-i posibilitatea de a transforma peninsula într-un bastion naval și aerian deosebit de puternic și de a crea o zonă antiacces (A2/AD). Acest sistem din Crimeea reprezintă o provocare și o amenințare pentru țările din flancul estic al NATO, dar chiar pentru întreaga Europă, ca urmare a potențialului său de descurajare⁵².

Dispozitivul strategic al Rusiei la Marea Neagră are două componente: *cea estică*, concentrată pe forțele dispuse în Novorossiisk, în bazele din estul Mării Negre și din Abhazia, Osetia de Sud și Armenia, a căror misiune este de a menține influența în regiunea Caucaz, și *cea din Crimeea*, ale cărei misiuni sunt controlul navigației în spațiul Mării Negre, protejarea liniilor de comunicații și a rutelor energetice de transport, intimidarea Bulgariei, României și Turciei și interzicerea accesului forțelor navale NATO în acvatoriul Mării Negre, în afara restricțiilor impuse prin Convenția de la Montreaux⁵³.

Este impresionantă amploarea și viteza acțiunilor de dezvoltare, modernizare și transformare a dispozitivului militar rus din regiune, în special din Crimeea, incluzând infrastructura rutieră, navală și aeroportuară, dispunerea și modernizarea forțelor terestre, a unităților de aviație și de apărare antiaeriană, precum și modernizarea forțelor navale.

În ultimii ani, au fost construite autostrăzi care traversează peninsula de la vest la est și de la sud la nord, a fost finalizat podul rutier peste strâmtoarea Kerci, fiind pe punctul de a finaliza și construcția podului feroviar, ambele cu o capacitate de trecere foarte mare. De asemenea, au fost modernizate atât aeroporturile civile, cât și cele militare. De o atenție deosebită s-a bucurat și infrastructura portuară, capabilă să adăpostească principalele structuri ale Flotei Mării Negre, care furnizează și navele ce intră în compunerea Grupării Navale Permanente Ruse din estul Mării Mediterane, a cărei bază principală este la Tartus, în Siria. În compunerea Flotei Mării Negre (FMN), a doua ca importanță, după Flota de Nord, în cadrul forțelor navale ale Rusiei, se găsesc șase fregate din clasa Krivak, dotate cu instalații de lansare a rachetelor Kalibr, șase submarine din clasa Kilo 2 și șase corvete purtătoare de rachete Kalibr⁵⁴. La aceasta se adaugă un număr mare de ambarcațiuni de patrulare și nave de desant. Nave noi sunt planificate a intra în dotarea FMN, atenția de care

⁵² George Vișan, Octavian Mauer, „*The emerging access-denial challenge for NATO's Eastern Flank*”, în *Black Sea in Access Denial Age, Romanian Energy Center*, raport special realizat cu sprijinul NATO, București, ianuarie 2019, p. 19. Mai multe, pe New Strategy Center, *loc. cit.*, pp 5-6.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ New Strategy Center, *loc. cit.*, p. 7.

se bucură fiind confirmată de declarația comandantului său, viceamiralul Alexandr Moïsov, dată anul acesta: „Istoria Rusiei a confirmat: fără o armată puternică, nu există un stat puternic. Flota rusă din Marea Neagră a fost, este și va fi un garant al securității Crimeii și a întregii regiuni. Starea actuală a flotei nu suscită îndoieli în capacitatea sa de a îndeplini astfel de sarcini”⁵⁵.

Strategia rusă din ZEMN combină securitatea informațională și de război electronic, operațiunile aeriene tactice și strategice, un sistem de apărare AA integrat care să sprijine superioritatea navală, în cadrul căreia submarinele au un rol-cheie.

În domeniul securității informaționale, s-a înregistrat o dezvoltare intensă în ultimii ani. În Crimeea s-a dislocat un complex automatizat de bruiaj al comunicațiilor radio pe US, de tip „Murmansk BN”, care are o rază de acțiune de 3.000 km, un radar modernizat de avertizare timpurie „Voronej-SM”, de asemenea, cu rază mare de acțiune, echipamente radio și TV capabile să transmită în regiunile din sudul și estul Ucrainei, sisteme de război electronic de tip „NEBO”. A fost înființată o divizie de aviație cu cinci regimente, care are în înzestrare avioane SU-35, SU-34, SU-30, SU-27 și SU-24, precum și diferite tipuri de elicoptere, cu diferite destinații. La acestea se adaugă bombardiere cu rază lungă de acțiune, TU-22M3. Sistemul de apărare AA a peninsulei a fost modernizat, având în componență sistemele de rachete AA de tip „S-300” și „S-400”, cu rază lungă de acțiune, sistemele „BUK”, cu rază medie de acțiune, și sistemele „Pantîr-S1”, cu rază scurtă de acțiune.

Există indicii că, în peninsulă, s-au dislocat și sistemele cu rachete de croazieră „R-500” (Iskander). Sistemul antinavă are în înzestrare complexe de rachete „BAL” și „BASTION”.

Toate aceste acțiuni desfășurate de Rusia în ZEMN pentru reconfigurarea și dezvoltarea dispozitivului militar subliniază determinarea sa clară de a transforma Crimeea într-o zonă A2/AD cu caracter ofensiv și induc concluzia că statele membre ale NATO din vecinătate sunt considerate drept o amenințare regională, cu scopul de a bloca și încercui Rusia. Crimeea este un pivot al dispozitivului estic al Rusiei, care poate fi numit *Arcul de oțel*.

Dintre statele riverane Mării Negre, doar Turcia are forțe navale și aeriene consistente⁵⁶. Recent, Turcia a anunțat intenția de a-și construi o nouă bază navală în vecinătatea orașului Trabzon. Totuși, temerile Rusiei față de Turcia scad, ca urmare a relațiilor din ce în ce mai apropiate dintre cele două state.

⁵⁵ g4media.ro/flota-rusa-din-marea-neagra-se-intareste-cu-13-nave-echipate-cu-rachete-de-croaziera-kalibr.html, accesat la 01 septembrie 2019.

⁵⁶ New Strategy Center, *loc. cit.*, p. 7.

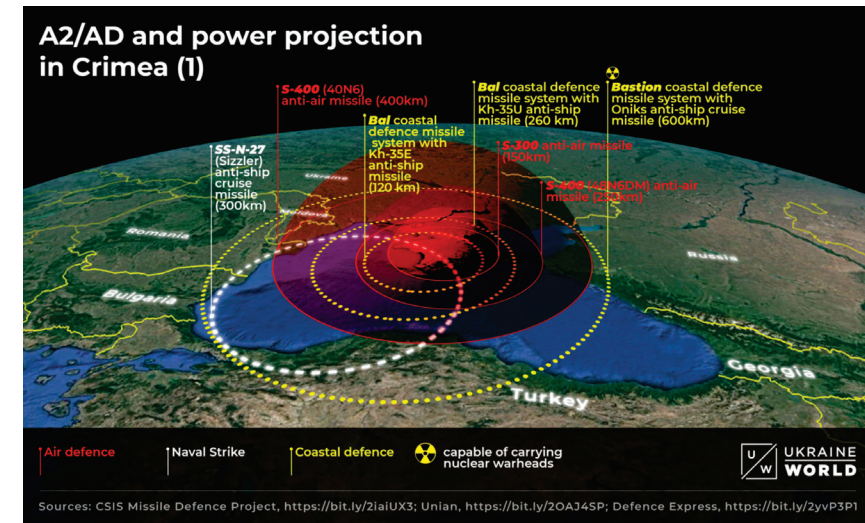

Figura nr. 6: Sistemul de apărare al Crimeii⁵⁷

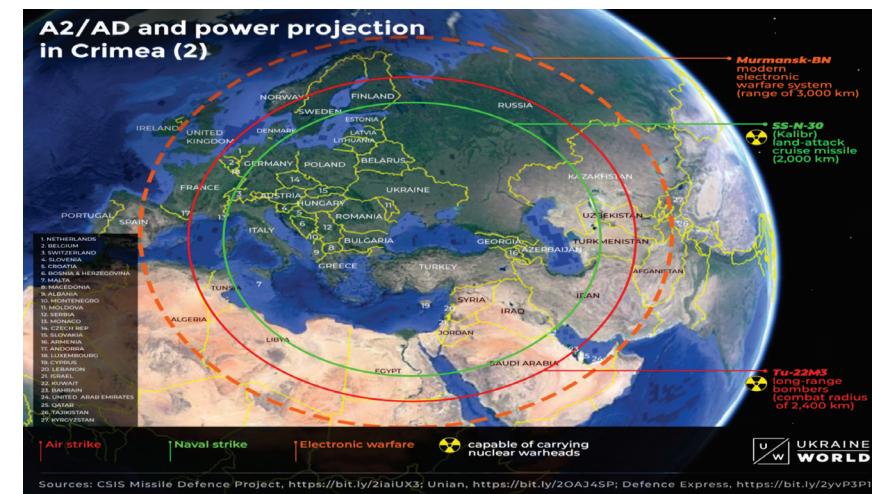

Figura nr. 7: Dispozitivul vestic al apărării Rusiei, „Arcul de oțel”⁵⁸

CONCLUZII

Complexitatea Zonei Extinse a Mării Negre, caracteristicile sale, procesele la care este supusă, toate acestea au dus la evoluții geopolitice ce au generat acțiuni strategice pentru câștigarea unui rol în regiune cât mai însemnat. Dezechilibrele masive și evoluțiile impredictibile au marcat ultimii ani.

⁵⁷ CSIS Missile Defense Project, https://bit.ly/2iaIUx3, accesat la 10 septembrie 2019.

⁵⁸ Ibidem.

În conformitate cu cele mai recente evoluții regionale, se prefigurează că Rusia va folosi arma energetică pentru a-și impune voința politică expansionistă. De asemenea, nu va ezita să folosească și forța militară, în acest scop dezvoltându-și un formidabil dispozitiv militar în regiune. Putem aprecia că problemele din ZEMN sunt pe agenda tuturor cancelariilor europene, influențază cursurile de acțiune la nivelul întregii Europe, al Orientului Mijlociu și al Asiei Centrale.

În opinia noastră, este necesară o schimbare atât a modului de abordare a situației din Ucraina, Siria și Irak, cât și a celor reprezentate de conflictele înghețate din Caucazul de Sud, de către NATO și SUA, în care România și Turcia pot fi actori importanți. Astfel, noua strategie trebuie să presupună abordarea integrată a zonei și oferirea de garanții de către SUA aliaților săi din regiune.

Problemele de securitate din ZEMN și Orientul Mijlociu trebuie abordate integrat, ca aparținând aceluiași complex de securitate – Marea Neagră, cu două probleme distincte.

Figura nr. 8: Principalele trasee ale gazoductelor din Regiunea Extinsă a Mării Negre⁵⁹

Importanța ZEMN este în afara oricărui discuții serioase, fiind confirmată explicit de conținutul documentelor finale ale summiturilor NATO și ale UE, precum și în strategiile de securitate ale actorilor regionali.

Soluția problemelor întâlnite în ZEMN nu este izolarea Rusiei, ci negocierile. În acest context, România reprezintă o ancoră de stabilitate la flancul sud-estic al NATO.

⁵⁹ Notă hărți: iran-resist.org/article 2357, accesat la 02 septembrie 2019.

BIBLIOGRAFIE:

1. Cristina Bogzeanu, *Evoluția mediului de securitatea în Zona Extinsă a Mării Negre și influența acesteia asupra configurării forțelor navale ale României pe termen mediu și lung*, Editura Universității de Apărare „Carol I”, București, 2012.
2. Barry Buzan, Ole Waever, *Securitatea, un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011.
3. Petrică-Lucian Foca, Vasile Cerbu, *România o țară în mijlocul unei „furtuni perfecte”*, în revista *Gândirea Militară Românească*, nr. 4/2016.
4. Teodor Frunzetti, *Geostrategia*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009.
5. Tracey C. German, *Corridor of Power: the Caucasus and Energy Security*, în *Caucasian Review of International Affairs*, vol. 2, primăvara, 2008.
6. Dominic Lieven, *Dilemmas of Empire 1850-1918, Power, Territory, Identity*, în *Journal of Contemporary History*, vol. 34, nr. 2, aprilie 1999.
7. Raluca Niga-Beșteliu, *Drept internațional public*, Editura All, București, 1998.
8. Eugene B. Rumer, Jeffrey Simon, *Contribuții la o strategie euroatlantică pentru Regiunea Mării Negre*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2016.

WEBGRAFIE:

1. <https://newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2016/049...>, iunie_2016_1.pdf
2. https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/spos_2009_4_ro.pdf
3. <http://www.facebook.com/notes/iulian/chifu-istoria-unui-concept-de-securitate-in-regiunea-extinsa-a-marii-negre/>
4. http://titulescu.eu/2011/05/zona_extinsa_a_marii_negre_povara_sau_sansa_pentru_riverani/
5. http://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Amenințati_și_vulnerabilități_la_adresa_securității_o_pdf.
6. <http://www.maps.com>,
7. https://www.unap.ro/ro/doctorat/teze_doctorat/2016_ianuarie/ROȘU-MARIUS.pdf.
8. <https://revistapolis.ro/falia-strtegică-marea-neagră-marea-baltică/>
9. https://ro.wikipedia.org/wiki/Transnistria#/media/fișier/South_Russia_geopolitics_2015.jpg
10. <https://iran-resist.org/article 2357>
11. <https://fcnap.ro/startegia-nationala-de-aparare-a-tarii-pentru-perioda-2015-2019/>
12. https://www.ro.wikipedia.org/wiki/Republica_Moldoveneasca_Transnistreana
13. https://div.con.ro/o_noua_capcana_intinsa_Moldovei_de_catre_Rusia_50416132
14. <https://g4media.ro/flota-rusa-din-marea-neagra-se-intareste-cu-13-nave-echipate-cu-rachete-de-croaziera-kalibr.html>
15. <https://monitorulapararii.ro/evenimente-politico-militare-nato-ue-iunie-1-17355>
16. <https://dantomozei.ro/2017/05/08/china-dezvolta-drumul-matasii-feroviar-europa-asia>
17. <https://www.geopolitic.ro/R%20Geo/2019.pdf>
18. <https://aesgs.ro/interesele-strategice-ale-romaniei-și-rusiei-in-bazinul-marii-negre>
19. https://cpc-ew.ro/pdfs/securitatea_in_regiunea_mar.pdf
20. <https://www.enpg.ro/turcia-da-sah-mat-eu>.